

אשכנז ולילית

העלון השבועי של גאמידי ישיבת "כנס ביבנה"

לזכר עולם יהיה צדיק לע"נ מרן ראש הישיבה הרב חיים יעקב גולדויכט זצ"ל בן הרה"ח ישראל אלעזר זצ"ל נלב"ע ב' באדר א' ה'תשנ"ה ת.נ.צ.ב.ה

פרשת בהר-בחקתי
כ"ב באייר ה'תשס"ט
גיליון מס' 98
(שנה שליטית)

זמני השבת

ת"א י-ם	הדלקת נרות
18.48 19.09	צאת השבת
20.10 20.12	

עילוי נשמת

ישיבת "כרם ביבנה"
משתתפת בצערו של ראש כולל הרבנות
הרב זכריה טובי שליט"א
עקב פטירת אמו,
הרבנית אורה נדרה טובי ע"ה
בת הרב יחיא ערוסי זצ"ל

נלב"ע בט"ז באייר ה'תשס"ט
ת.נ.צ.ב.ה.

העלון מוקדש לע"נ

ספירה לקראת המופת?

ר' דב פכלר

בפרשיות האחרונות אנו נתקלים ולומדים מספר נושאים שנעים סביב העניין של ספירה. אם זה בענייני טהרה (זב, יולדת, מצורע ונדה), דרך ענייני פירות (עולה ונטע רבעי) כשבאמצע אנו לומדים על ספירת העומר שעליה ברצוני להתמקד, וכלה בפרשתנו בנושא שמיטה ויובל, ובסוף פרשיותינו אנו מגיעים לסוף החומש. מהו החוט המקשר בין הספירות השונות לסוף החומש? בעומדנו היום כבר רואים אנו באופק את חג השבועות, מתן תורה, שבמשך כל הזמן האחרון, מפסת, אנו סופרים יום יום את ספירת העומר כהכנה לקבלת התורה.

על ספירה זו ניתן לשאול מספר שאלות:

1. התקופה שבין פסח לשבועות היא אולי התקופה החשובה ביותר בכל מעגל השנה – מיציאת מצרים בתור עם של עבדים השקועים במ"ט שערי טומאה, עד השיא של קבלת התורה ישירות מהקב"ה, וכל זה תוך ארבעים ותשעה יום. (וכמובן שכל התהליך הזה חוזר על עצמו בכל שנה ושנה). ואיך נקראת התקופה הזאת – ספירת העומר, מדוע?
2. אם אנו סופרים את ספירת העומר כהכנה וציפייה לקראת מתן תורה, כמו שאכן אנו עושים, מדוע אנו סופרים – 1, 2, 3... למה אנו לא סופרים כמנהג העולם כאשר האדם מצפה למשהו חשוב הוא סופר אחורה – 49, 48, 47... (את הפעם הראשונה במדבר אפשר לתרץ, מפני שהם לא ידעו מתי יקבלו את התורה, ולכן ספרו – יום אחד כבר עבר ועדיין לא קיבלנו את התורה, שני ימים כבר עברו ועדיין לא קיבלנו את התורה וכו', אבל **אנחנו** כבר יודעים כמה סופרים ומתי מתן תורה, ולכן חזרת הקשיה למקומה).
3. מדוע נצטוונו להקריב מנחת שעורים בפסח ושתי הלחם מחיטים בשבועות?

את השאלה האחרונה אפשר להסביר שחוף מהעובדה שככה זה מסתדר במהלך השנה, הסיבה האמיתית שאנו מביאים מנחת **שעורים** בפסח ושתי הלחם **מחיטים** בשבועות, היא מפני שביציאת מצרים [פסח] עוד לפני קבלת התורה, אנו עדיין בדרגה של בהמה (עוד פחות מעבדים). לכן הקרבן הוא שעורים – מאכל בהמה, אבל בשבועות כשאנו לאחר קבלת התורה, הגענו למדרגת אדם, ולכן הקרבן בהתאם, חיטים – מאכל כלומר, בכל תקופת הספירה בין פסח לשבועות, אנו עולים מדרגת בהמה לדרגת אדם. קפיצה רצינית! איך עושים את זה בכלל, ועוד תוך ארבעים ותשעה יום?

חלק מהתשובה תלויה בהכנה, ויותר נכון, בציפייה שלנו לקראת מתן תורה, עניין זה מתבטא בספירה במהלך התקופה הזאת שנקראת בכוונה 'ספירת העומר', מפני שהעלייה שלנו לקראת קבלת התורה ולקראת קבלת התורה – אדם, מתחילה בקרבן ובמנחת העומר שמורכבת משעורים, מאכל בהמה, ודווקא בנקודת התחלה כזאת אנו מתחילים את המסע שלנו.

אז שוב נשאל - אם אכן כך, אנו סופרים לקראת משהו מאוד מיוחד ומאוד ייחודי, מדוע לא סופרים ספירה לאחור, כמו לדוגמא שחתן וכלה סופרים 'ספירת הגומר'... לקראת החתונה?

בצבא, למשל, סופרים אחורה מפני שכשמסיימים את השרות, זהו זה, נגמר. אין המשך אחרי השחרור (חוץ ממילואים אבל זה לא אותו דבר). לעומת זאת, כאשר מדובר בחוויה של התקרבות לקראת הקב"ה, ועשיית מאמצים להשיג דרגה של מעמד קבלת התורה וקבלת עול מלכות שמיים, כאשר מגיעים לנקודת הזמן המיוחדת הזאת, ברור שזה לא הסוף וכאילו שאין המשך. הפוך! **עכשיו** מתחילה העבודה הקשה והאמיתית. היא לא נגמרת עכשיו, אלא היא מסמלת המשך פורה. לכן סופרים קדימה, כי גם אחר כך יש המשך, גם אחר כך יש עליה. העלייה לא נעצרת בחג השבועות, אדרבה, משבועות היא מקבלת דחיפה רצינית כשיש לנו עכשיו גם את התורה ככלי עזר להמשך העבודה.

האמת היא שגם בחתונה רגילה בין בני זוג פרטיים, יום הנישואין מהווה סמל של התחלה של חיים מלאי תקווה ואושר. ואם מתן תורה דומה לחתונה בין הקב"ה לכל ישראל (כולם מוזמנים...) בוודאי ובוודאי זה לא סוף פסוק אלא התחלה של קשר הדוק ונצחי.

לסיכום, רצוני לומר כך. דרך הספירות, ובמיוחד ספירת העומר, אנחנו אולי מגיעים לסוף הפרשה ולסוף הספר, אבל התורה לא נעצרת כאן. יש המשך, יש עוד דרך, אנחנו ממשיכים הלאה. בדיוק כמו בסוף מסכת ובסוף פרשה – לא נעצרים כאן ואומרים סיימנו, אלא לומדים את הדרך הבא, את הפרשה הבאה, אבל העיקר – לא עוצרים כאן. וזה אחד הדברים שספירת העומר מלמדת אותנו. מתחילים מדרגת בהמה, סופרים ומצפים לקראת מתן תורה, ושם מקבלים באופן סופי את דרגת האדם, אבל הציפייה וההכנה העיקרית שלנו היא במיוחד למה שיבוא **לאחר** מתן תורה. לא נותר אלא לאחל ולברך את מה שאומרים בסוף כל ספר – **חזק חזק ונתחזק!**

עורך: מוטי פקטר | **הקלדה:** יעקב סוקוליק

העלון יוצא לאור ע"י ישיבת "כרם ביבנה", ד"ג אבטח 79855 נא לשמור על קדושת הגיליון!
העלון מופיע גם באתרי הישיבה באינטרנט: www.kby.org.il (עברית), www.kby.org (אנגלית)

מצות הלואה, איסור ריבית והיתר עיסקא

הרב מאיר אורליאן שליט"א

השקעה: כפי שבארנו, עיקרו של היתר עיסקא הוא להגדיר את הכסף והתשלומים לא כהלואה ברבית, אלא כהשקעת שותפות נושאת רווחים. [ישנן שתי גישות: היתר עיסקא של פלגא, בדומה ל"עיסקא" קלאסית, שחצי הכסף מוגדר כפקדון והחצי השני נשאר הלואה ללא רבית, והיתר עיסקא של כולו פקדון, שבו כל הכסף מוגדר כפקדון.] לפי זה, הנותן מוגדר כמשקיע (לא מלוה), המקבל כמתעסק (לא לווה), והתשלום הנוסף כריוח (לא רבית). כל איזור בחוזה של "הלואה", "מלוה", "לוה" ו"רבית" הוא לנזירות בלבד, ואמור להתפרש באופן הנ"ל.

אולם, זה יתכן רק בכסף שניתן לצורך עסק. אך אם הכסף ניתן למטרה אחרת - משכנתא, צורך אישי, וכדו' - היאך שייך להגדירו כשותפות בעסק? ואמנם, יש אחרונים שאסרו בכה"ג. אולם נהגו לסמוך על הדעות (שו"מ, מהרש"ם, אג"מ) שאפשר להחשיב את מכלול עסקיו והשקעותיו של האדם כנגד דמי ההלואה. (ע' ברית יהודה פ"ח סק"ח)

קין: לפי מה שנתבאר, שחצי (או כל) הכסף נשאר השקעה של הנותן, אם יהיה הפסד - גם הנותן אמור לשאת בהפסד לפי חלקו. השלב השני של היתר עיסקא נועד להגן על הנותן מפני הפסד הקרן.

על אף שראינו שההיתר ליטול ריוח תלויה בסיכון של הפסד, מכל מקום מצאו התוס' מקרה שבו יש אפשרות של רווח בלא חשש סיכון ("קרוב לשכר ורחוק מהפסד"). בשליח ששינה ממטרת השליחות הדין הוא: "אם פיתחו - פיתחו לו, ואם הותירו - הותירו לאמצע" (ב"מ קב:). וכתבו התוס' (קב. ד"ה הנותן) שמכאן יש ללמוד שאם נתן אדם מעות בעיסקא למחצית שכר והתנה עמו: ע"מ שלא תלווה אלא על משכונות של כסף וזהב ותשמרם בקרקע ואם תשנה יהיה ברשותך להתחייב בכל - אין בזה רבית, כיון שאם לא היה משנה היה השכר וההפסד לאמצע.

עפ"י"ז כתב בתה"ד (סי' ש"ב) שיכול הנותן להתנות שלא יהיה נאמן על הפסד הפקדון לא ע"י שבועה ולא ע"י סתם עדים אלא ע"י עדים מבוררים כהרב והש"ץ בראיה וידיעה ברורה, כדמוכח מתוס' שמותר להתנות דברים ולהפיל האחריות על המקבל אע"פ שאין דעתם לקיים התנאים בפועל. בכך, יהיה קשה מאד למקבל לטעון הפסד, כיון שלא יהא נאמן אלא בעדות זו, וקרוב לודאי שלא יוכל לברר באופן זה. [עיי"ש בתה"ד שהקדים את היתרו בהערה שהוא מפחד שמא יהיו דברי תורה דומים לשחוק והיתול, וגם המסתייג מלהתיר קציצת רבית ממש.] בימינו, הדרישה לעדות הרב והש"ץ דוקא היא תנאי בלתי אפשרית לקיים, ולכן מסתפקים בדרישה לעדים כשרים בבי"ד עפ"י ידיעה ודאית.

רווחים: במצב שיש ריוח, הרי הנותן זכאי לפי חלקו. אך זה יכול להיות שיעור מועט, פחות מאשר רוצה הנותן ליטול, או שיעור גבוה, יותר מאשר רוצה המקבל לתת. איך אפשר לקבוע תשלום של סכום או אחוז מסויים מוגדר מראש? לזה נועד השלב השלישי של היתר עיסקא. תה"ד הציע להתיר סכום מוגדר על ידי "כולו פקדון", שהרי באופן זה אין הלואה ורבית כלל! כל הכסף והריוח שייך לנותן, ואם נוטל רק כפי השיעור הקצוב - הרי מותר למתעסק בכך עבור טרחו. אמנם זה שייך אם הריוח עלה יותר מאשר האחוז הנקוב, אך מה אם יטען המקבל שהריוח לא עלה לשיעור זה? וכן איך לעשות בעיסקא פלגא מלוה?

יש שהציעו להתנות כעין הנ"ל, שלא יהא נאמן לטעון שהריוח היה פחות מהנקוב אלא בעדות גמורה. אולם, הרבה ראו בזה תנאי בלתי אפשרי. לכן הסתפקו להתנות שלא יהא נאמן אלא בשבועה חמורה בנטילת חפץ (לבוש, קונטרס אחרון לסמ"ע). לזה הוסיפו שאם לא ירצה להשבע, זכותו של המתעסק לבחור לשלם "דמי התפשרות" - כפי האחוז הנקוב - ובוהו יפטר מחיוב השבועה אשר עליו (חכ"א קמב, ז), וכנגדו הנותן מותר על שאר הריוח אם ישלם לו כפי הריוח הנקוב. בכך יש מקום לשלם סכום או אחוז מוגדר כהתפשרות להנצל מחיוב שבועה.

שכר: בהיתר עיסקא פלגא, גם אם כל התשלומים הנוספים מוגדרים כרווחים, נשאר עדיין צד רבית. הרי גם הנותן שותף בעסק, ומ"מ המקבל מנהל את עסק לבד, וטורח גם בחלקו של הנותן. א"כ, עצם הטירחה חנים עבור הנותן נחשב כרבית עבור החצי הלואה! לכן צריך לקצוץ שכר טירחה עבור המקבל. ישנם שני דרכים: (א) ע"י קציצת שכר מועט מראש (עפ"י הגמ' ב"מ סח: שמספיק בשכר מועט על הטירחה). (ב) ע"י שתנו שיהא המקבל נוטל אחוז גבוה יותר בריוח (לדוגמא 2/3 במקום 1/2), והתפרש יחשב לו כשכר טירחה. ומ"מ, אין הנותן מפסיד בזה בפועל, כיון שדרך כלל המקבל משלם בין כה את דמי ההתפשרות.

בכך, ההיתר עיסקא מגדירה את ה"הלואה" כהשקעה נושאת רווחים, מגינה על הקרן, מאפשרת התפשרות מוגדרת, ודואגת לשכר המקבל.

לפי הצעת חוק, הבנק צריך לשלם רבית על יתרונות בחשבון עו"ש. הרי אומר, כל מי שיש לו חשבון בנק או יקבל רבית (אם יש לו יתרון) או ישלם רבית (אם הוא במינוס). עוד מצוי שאדם קונה בתשלומים בתוספת אחוזים, או מקבל אחוזי הנחה על עבודה עבור תשלום מראש. אך פעולות אלו יש בהם משום איסור רבית, שהזהירה עליו התורה בכמה מקומות! בכדי לאפשר פעילות כלכלית שוטפת, טרחה הפוסקים במשך הדורות למצוא אופן המתיר ע"י "היתר עיסקא". במאמר זה נדון ביסודות מצות הלואה, איסור ריבית והיתר עיסקא.

מצות הלואה

בפר' משפטים נאמר "אם-פָּסַף תִּלְוֶה אֶת-עַמִּי אֶת-הָעֵנִי עִמָּךְ לֹא-תִקֶּה לוֹ נְשָׁא, לֹא-תִשְׁיִמוּן עָלָיו נֶשֶׁךְ" (שמות כ"ב, כ"ד). ומבואר שם במכילתא דכל "אם" שבתורה רשות חוץ מג', וזו אחת מהן - שיש חיוב מצוה להלוות, כדכתיב בפר' ראה "וְהֶעֱבַט תַּעֲבִיטֶנּוּ" (דברים ט"ו, ח').

כמו"כ בפר' בהר נאמר "וְכִי-יִמְוֶךְ אֶחָיִךְ וּמָטָה יָדוֹ עִמָּךְ וְהִזְדַּקְתָּ בוֹ ... אַל-תִּקַּח מֵאִתּוֹ נֶשֶׁךְ וְתַרְבִּית ... וְחֵי אֶחָיִךְ עִמָּךְ" (ויקרא כ"ה, ל"ה-ל"ו). שוב הקדימה התורה את החובה להחזיק ולתמוך בנוקד. הרי שיש במתן הלואה משום חיוב מצות עשה, בנוסף לאיסור רבית.

החפץ חיים (בספרו "אהבת חסד" ח"ב) מאריך בגודל מצות מתן הלואה גמ"ח. הוא מציע לכל אחד ואחד להפריש חלק מכספו לצורך גמ"ח הלואות [עיי"ש (פ"ט) שאפשר להשתמש במעשר כספים לצורך זה], שבזכות מדת החסד ישלח לו ה' ברכה במעשה ידיו.

איסור רבית

בשלושה מקומות הזהירה התורה באיסור רבית - בשני המקומות הנ"ל, ובפר' כי-תצא: "לֹא-תִשְׁיִן לְאָחִיךָ נֶשֶׁךְ נֶשֶׁךְ אֶל אֶל נֶשֶׁךְ פֶּלֶל-דָּבָר אֲשֶׁר יִשְׁךְ" (דברים כ"ג, כ'). הגמ' במס' בבא מציעא (ע"ה): מבארת שכל פרשה מתייחסת לפן אחר של רבית: **מלוה** עובר בכולן (במיוחד מה שנאמר בפר' בהר "אל תקח מאתו נשך ותרבית"), **לוה** עובר משום "לא תשיך לאחיך" (בפר' כי-תצא, שמשמעו בהפעיל לתת רבית), **ערב ועדים** עוברים ב"לא תשימון עליו נשך" (בפר' משפטים, שמשמעו הסדר חוב הרבית). הגמ' מוסיפה לבאר את חומר האיסור ואת עונשם של מלוי ברבית.

מכל מקום, למרות האיסור ליטול רבית על הלואה, היתר גמור הוא לבעל נכסים להשקיע מומן בתור שותף לעסק, ולקבל **רווחים** על חלקו בשותפות. ההבדל העיקרי בין הלואה להשקעה הוא בכך: הלואה נהפכת להיות כספו של לווה, וכל אחריות הפסד עליו, משא"כ השקעה נשארת ממונו של נותן ואחריות ההפסד עליו. חילוק זה הוא הבסיס להיתר עיסקא, שהוא מסמך משפטי/הלכתי שבא לשנות את הגדרתו של הכספים מהלואה נושאת רבית להשקעה נושאת רווחים. משום כך צריך "שידעו שני הצדדים ענין העיסקא ולא רק באמירה וכתובה בעלמא שזה אינו לחש וסגולה המועילים" (אג"מ יו"ד ח"ב סי' מ"ב).

שותפות "עיסקא"

היתר עיסקא בנוי על שותפות הנקראת "עיסקא" (ב"מ קד:), הדומה לשותפות "סמויה" של ימינו: "אמרי נהרדעא האי עיסקא **פלגא מלוה ופלגא פיקדון**, עביד רבנן מילתא דניחא ליה ללוה וניחא ליה למלוה". כלומר, בעל הממונו נותן כסף למתעסק לצורך עסק מסוים. חצי מהכסף מוגדר כהלואה למתעסק, שחייב להחזיר לנותן בתום תקופת העסק. בכך יש ביטחון למלוה שגם אם יהיה הפסד גמור יוחזר עכ"פ חצי כספו, וכמו"כ יוכל המתעסק להרוויח מכוח חצי זה. לעומת זה, החצי השני נשאר פיקדון של הנותן ובאחריותו, שהמתעסק רק מנהל עבורו, ומזה יכול הנותן ליטול רווחים (אם יהיו), וכנגדו יפסיד מהקרן (אם יפסד העסק).

יוצא מזה שנטילת ריוח תלויה בסיכון הפסד, אבל מצב של "קרוב לשכר ורחוק מהפסד" - שהמתעסק יקבל עליו גם את אחריות חצי הפקדון - יש בו משום איסור רבית (ב"מ ע').

היתר עסקא

ההיתר עיסקא נועד להגן על הקרן מהפסד ולאפשר רווחים מוגדרים, באופן המותר על פי הלכה. ישנן הרבה נוסחאות של היתר עיסקא, ומכל מקום כולם בנויים על ארבע יסודות (וסימנך **הקר"ש**): (א) השקעה (בקרן גרווחים ד) שכר.

שומע בעונה בספירת העומר

אוריאל אהרוני (ג)

ד. מחלוקת האחרונים – האם מועיל דין "שומע בעונה בספירת העומר"?

כתב ה"ביאור הלכה"⁶: "עיין מ"ב שכתבתי מחלוקת האחרונים אם אמרינן בזה (בסה"ע) שומע בעונה והוא מחלוקת הלבוש וחק יעקב עם הפר"ח, דלבוש וח"י כמו דלענין לולב דרשינן ולקחתם לכם לכל אחד ואחד כמו כן הכא צריך כל אחד ואחד בעצמו לספור, ופר"ח מקל בזה וכן נוטה דעת הברכי יוסף".

לפי החקירה שהזכרנו לעיל: ה"לבוש" וה"חק יעקב" יסברו ש"שומע בעונה" יוצא יד"ח בשמיעה ולא שנחשב כקורא ממש, לכן לא מועיל דין "שומע בעונה" בסה"ע, לעומתם הפר"ח וה"ברכי יוסף" יסברו ש"שומע בעונה" נחשב כקורא ממש, לכן מועיל דין "שומע בעונה" בסה"ע.

ה. להלכה

מרן השו"ע⁷ פסק: "בליל שני אחר תפלת ערבית מתחילין לספור העומר, ואם שכח לספור בתחלת הלילה הולך וסופר כל הלילה. ומצוה על כל אחד לספור לעצמו, והסכים הרמ"א עם מרן השו"ע.

כתב המשנה"ב⁸: "לספור לעצמו - דכתיב וספרתם לכם משמע שהמצוה חל על כל יחיד ויחיד והנה משמע מזה דבספירה אינו כמו בשאר מצות התלויה באמירה לענין קידוש והבדלה וכיו"ב דאם שמע לחבירו ותכוון לצאת דיצא בזה משום דשומע בעונה והכא גילתה התורה דלא יצא כל כמה דלא ספר בעצמו.

ע"פ המשנה"ב משמע שמרן השו"ע סובר שלא מועיל דין "שומע בעונה" בסה"ע ואפילו בדיעבד, וכתב עוד ה"ביאור הלכה" שהובא לעיל: "הרי בירורנו דדבר זה פלוגתא דרבונתא הוא ועל כן לכתחלה בודאי צריך כל אחד לספור בעצמו, אכן בדיעבד אם שמע מחברו וכוון לצאת יחזור ויספור בלי ברכה וכן כתב הפמ"ג".

כתב ה"ילקוט יוסף"⁹: "מצוה על כל אחד ואחד מישראל לספור סה"ע בעצמו, שכן נאמר 'וספרתם לכם' בלשון רבים, ומ"מ אם נתכוון לצאת בספירת הש"ץ וגם הש"ץ התכוון להוציאו יצא יד"ח בזה. מדברי ה"ילקוט יוסף" עולה שכל מה שמרן השו"ע אמר שמצוה על כ"א לספור לעצמו זה רק לכתחילה אבל בדיעבד יצא יד"ח.

מובא ב"שולחן ערוך הרב"¹⁰: "שמע הספירה מן אחד או מן הציבור ספירו ולא נתכוון כלל להוציאו וגם הוא לא נתכוון לצאת בשמיעה זו אלא שמע לפי תומו לא יברך כשיספור בלילה שהשומע בעונה ואפילו אם היה מחשב: אין אני מתכוון לצאת בספירה זו אין זה כלום להאומרים שמצות אין צריכות כוונה כלל אלא אם כן מחשב: אני מתכוון שלא לצאת בה".

והעיר עליו ה"פסקי תשובות"¹¹: "והיא שיטה מחודשת שאינה מובאת בשאר פוסקים... ולפי דבריו ראוי לכל מדקדק בשעה ששומע ברכת הש"ץ וספירתו לכוון בפירוש שמתכוון הוא לא לצאת ידי חובה, וידקדק לענות "ברוך הוא וברוך שמו" שזה גם כן כגילוי דעת שאין רוצה לצאת.

לסיכום: הנהגים כדעת ה"ילקוט יוסף" ואף הנהגים כדעת ה"בן איש חי" יוצאים בדיעבד יד"ח בספירה של אדם אחר אלא שצריך להיזהר שכל אחד מהצדדים יכוון זה להוציא יד"ח וזה לצאת יד"ח, ולנהוגים כדעת "שולחן ערוך הרב" יוצאים אף לכתחילה, אולם הנהגים כדעת המשנה"ב אינם יוצאים יד"ח בספירה של אדם אחר ואם אומנם שמע מחברו וכוון לצאת יחזור ויספור בלי ברכה.

⁶ על ס"י תפ"ט סעיף א' ד"ה 'ומצוה על כל אחד וכו''
⁷ אור"ח ס"י תפ"ט סעיף א'
⁸ שם ס"ק ה'
⁹ מועדים ה"ל ספירת העומר סעיף י"ב
¹⁰ אור"ח ס"י תפ"ט סעיף י"ב
¹¹ חלק חמישי ס"י תפ"ט אות ה' עמ' רע"ד

שאלה: דוד ספר סה"ע ויוסי התכוון לצאת בזה יד"ח... האם אכן יצא יוסי יד"ח?

תשובה: נקדים ונאמר שלענין הברכה לכו"ע יוצא בברכתו של חבירו, אלא שלענין הספירה עצמה יש לדון קודם האם מצות סה"ע היא כשאר כל המצוות שנוהג בהם דין "שומע בעונה" ויצא, או שמא דין זה לא יועיל כאן מאחר ואולי יש הקפדה במצוה זו שכן התורה אמרה "וספרתם לכם", כלומר, התורה מקפידה שכ"א יספור לעצמו ולא יצא.

א. מחלוקת הגמרות - האם מועיל דין "שומע בעונה" בספירת העומר?

הגמרא בסוכה (ל"ח:) אומרת: "אמר רבי שמעון בן פזי אמר רבי יהושע בן לוי משום בר קפרא: מניין לשומע בעונה - דכתיב: (מלכים ב כב) 'את כל דברי הספר אשר קרא מלך יהודה', וכי יאשיהו קרא? והלא שפן קרא, דכתיב: 'ויקראהו שפן לפני המלך' אלא מכאן לשומע בעונה. - ודילמא בתר דקראהו שפן קרא יאשיהו? - אמר רב אחא בר יעקב: לא סלקא דעתך, דכתיב: (מלכים ב כב) 'יען רך לבבך ותכנע לפני ה' בשמעך', בשמעך ולא בקראך".

מדברי הגמרא ניתן לראות שכאשר אדם שומע את חבירו וכיון לכו לצאת יד"ח יצא, ולכאורה אין שום חילוק בדבר, כלומר, דין זה שייך בכל המצוות.

אולם יש להביא גמרא אחרת שנראית כסותרת את הגמרא שהבאנו לעיל.

הגמרא במנחות (ס"ה:) אומרת: "ת"ר: (ויקרא כ"ג) וספרתם לכם - שתהא ספירה לכל אחד ואחד, ורש"י שם בד"ה "לכל אחד ואחד" אומר: "שכל אחד חייב לספור".

מדברי הגמרא ורש"י ניתן לראות שיש הקפדה מיוחדת בסה"ע שכ"א חייב לספור בעצמו ולא מועיל כאן הדין של "שומע בעונה".

ב. מחלוקת הראשונים - האם מועיל דין "שומע בעונה" בספירת העומר?

כתב הרשב"א¹ בתשובה: "שאלת כשחזן מקדים לברך והקהל עונין אחריו אמנ מי שחזר וברך לאחר מכאן אם הוא ברכה לבטלה. תשובה: אם דעת היחידים שלא לצאת בספירת השליח צבור צריך לחזור ולברך". מדברי הרשב"א משמע שאם היחידים רוצים לצאת בספירת הש"ץ יצאו יד"ח, ממילא מוכח שהוא סובר סה"ע היא כשאר כל המצוות שנוהג בהם דין שומע בעונה.

לעומתו משמע מדברי התוס'², הרא"ש³ והרי"ף⁴ שהם סוברים שבסה"ע יש קפידא מיוחדת שאדם צריך לספור לעצמו ולכן אינו יכול לצאת יד"ח בספירתו של חבירו.

ג. חקירה בדין "שומע בעונה"

חקר ה"משנת יעב"ץ"⁵ בדין "שומע בעונה" אם נחשב כקורא ממש, או שיש כאן חידוש והוא שאפשר לצאת יד"ח בשני אופנים: בקריאה או בשמיעה.

ניתן לתלות את מחלוקת הראשונים האם יוצאים יד"ח בסה"ע מדין שומע בעונה או לא בחקירה זו:

אם השומע נחשב כמי שקרא ממש יועיל דין "שומע בעונה" אף בסה"ע (רשב"א), אולם אם השומע לא נחשב כמי שקרא ממש אלא רק יוצא יד"ח בשמיעתו לא יועיל דין "שומע בעונה" בסה"ע שכן הקפידה התורה 'שתהא ספירה לכל אחד ואחד' (תוס', רא"ש ורי"ף).

¹ שו"ת הרשב"א ס"י תנ"ח
² מנחות ס"ה ע"ב ד"ה 'וספרתם'
³ פסחים פרק י' ס"י מ'
⁴ פסחים כ"ז ע"ב בדפי הרי"ף
⁵ מועדים ס"י כ"ו

צדיקים אינם מטמאים

הרב בן-ציון אלגזי שליט"א

שאלה: התוס' בכתובות מביא את דעת רבנו חיים כהן שמה שאמרו "אין טומאה בתלמידי חכמים" הוא כפשוטו ומותרים הכהנים ליטמא לצדיקים. וקשה, הרי במסכת פסחים מובא שלטמא מת ואף למת עצמו מותר להכנס למחנה לוי' והוכיחו זאת מכך שארוננו של יוסף היה במחיצתו של משה רבנו ע"ה. והרי אין טומאה בצדיקים, ואיך ניתן להוכיח מיוסף הצדיק שהיה במחנה לוי'?

התשובה בעז"ה כשבוע הבא

תשובה לגיליון הקודם: שאלנו, מה פירושו של כתב החידה. התשובה היא - ל"ג בעומר, ופירושו הרמזים: ימי טהרה כאשה שיוולדת זכר - שלושים יום ושלושת ימים. כאדם שטבא או מבר - ארבעה שבועות וחמישה ימים בעומר. מלפני ב"ל אדע לספור - ל"ב בעומר, מאחורי פני ד"ל אכפר - ל"ד בעומר. ג"ל נעול הייתי ביניהם כשושנה בין הישימון - יום של חג בתוך שממת האבלות של ימי הספירה, כי כשמתו תלמידי ר"ע היה העולם שמים.

צורבא מרבנן

הרב נתנאל ברקוביץ שליט"א

ובקידושין סג' ע"ב אמר"י האב שאמר קידשתי את ביתי ואיני יודע למי ובא אחד ואמר אני קידשתי נאמן ליתן גט והק' הר"ן שם שלכאור' הוי דבר שבערוה ואיך נאמן. ותיריך שכיון שידעינן שמקורשת לאחד מן העולם ומותרת לו בזה ע"א נאמן לגלות מי הוא היכול להתירה בגט שהרי רק מעמידה על חזקתה ולא בא להתיר את האיסור או לחדש דבר שיתירנה. ושמה לפי"ז אפ"ל גם בנידו"ד שהרי אנו יודעים שכתב לה הבעל גט אלא שהוא אבד ובספק הוא אם הוא שלו או לא, וא"כ הוי רק בירור בעלמא ולא חשיב דבר שבערוה ולכן נאמן צורבא מרבנן בטביעת עין.

מצינו בגמרא ב"מ יט. "לא ידענא אי משום סימנא וכו' אי משום טביעת עינא אהדרה ניהליה דוקא צורבא מרבנן אבל איניש בעלמא לא". והקשו האחרונים דמצינו שמחזירין לצורבא מרבנן בטביעת עינא אך ורק באבירה, וטעמא משום דליכא מוחזק וברי ושמא ברי עדיף. אבל מכיון שיש דין של דרשהו אם הוא רמאי צריך ליתן סימנים, משא"כ אבל צורבא מרבנן דידעינן דלא הוי רמאי ל"צ לדרוש אותו ולחקור אותו ולכן משום ברי ושמא אפשר להחזיר. משא"כ בנידו"ד שצריך להכשיר את הגט ויש חשש א"א הרי הוי דבר שבערוה וליבעי שניים.

אך עדיין קש' לפי"ז מ"ט בעינן צורבא מרבנן הרי בכל ע"א סגי.

ושמא י"ל דבסוגיא שלנו לגבי הגט ישנם שני דיונים כמו שכתב הריטב"א בגיטין כז' ע"א האחד מצד הספק על הגט עצמו למי הוא שייך דהיינו האם בגט זה ראוי לגרש בו או לא. ובנוסף לכך יש צד נוסף שהוא השבת אבירה ולכן צריך דוקא צורבא מרבנן שמועיל בהשבת אבירה ע"י טביעת עינא. אף שנראה ששי' התוס' בגיטין כח' ע"א דלא כשי' הריטב"א ויש ליישב.

ואף שהיה אפ"ל דלא הוי דבר שבערוה משום שיסוד הספק הוא על עצמותו של הגט ולא על האיש והאשה והוי איסורין ומהני ע"א ואח"כ מדין יחזוק האיסור אפשר יהיה לגרש בו ע"י שניים. אבל כבר עמדו ע"כ האחרונים (הבית מאיר ועוד) דגם עדות על הגט חשוב דבר שבערוה וצריך שניים וראיה דלהעיד אם נכתב לשמה צריך שניים כמבואר בריש גיטין. וא"כ הדרא קושיא לדוכתא.

"אם בחקתי תלכו... ואכלתם לחמכם לשבע"

לקח בפרשה

ר' אהוד שלמה פיקסלר

העת. וכששוב לא יכול היה לשאת את נסיעתה האיטית של הרכבת, קפץ ממקומו וקרב אל דופן הקרון. במרץ רב הפשיל שרווליו, והחל דוחף את הקרון בכל כוחו. המאמץ היה רב, פניו סמקו, נשימתו נעשתה נמרצת, וטיפות זיעה כבדות נטפו ממצחו. עקבו שאר הנוסעים אחר מעשי הכפרי בפליאה, ולבסוף שאלוהו: 'מדוע אתה מתאמץ כל כך?' 'מדוע יאני מתאמץ כל כך?' חזר הכפרי על שאלתם בקול חלוש, והשיב: 'הנה, כאשר אני נוסע בעגלתי וברצוני שהעגלה תתקדם במהירות, דוחף אני את קרון העגלה מצידו האחורי, ואז מגבירה העגלה את המהירות. גם עכשיו אני ממהר מאד - עליו להיות בעיר הבירה לצורך דחוף ביותר! - וכדי שאגיע למחוז חפצי, החלטתי לדחוף את קרון הרכבת ולהחיש על ידי כך את הנסיעה!' הסברו של הכפרי התמים העלה צחוק על פני כל יושבי הקרון, 'כפרי שוטה' לעגו לו, 'הסבור אתה שכוחותיך הדלים יסיפו מהירות לקרון הנגרר באמצעות כח המשיכה העצום של הקטר?'

נודע לו לבעל אכסניה יהודי תושב העיר ורשה, כי מרן ה"חפץ חיים" מתכונן להגיע לעיר. ביום המיועד השכים האיש ושם פעמיו אל בית הנתיבות. 'איני אהיה האכסנאי הראשון שיראה את פני הצדיק', חשב האיש בהתרגשות, 'וכשאבקש ממנו להתאכסן בביתי - בודאי יסכים!'

"דע לך" פנה החפץ חיים אל היהודי היושב לצידו, "כי הקב"ה מנהיג את העולם בכח אדירים, כח שאיננו מסוגלים כלל לתפוס בשכל האנושי שלנו. הקב"ה זן ומפרנס את כל העולם כולו - מקרני ראמים עד ביצי כינים, ואתה סבור, שעל ידי כל אותן טירחות יתירות שאתה טורח - ובעטיין בטל אתה מלימוד תורה! - אתה מסייע בידי, כביכול, לפרנס אותך? הקב"ה מפרנס אותך ככל הבריות, וכל יגיעותיך שאתה יגע משוללת לדחיפותיו של אותו כפרי"

וכך היה. אך הגיעה הרכבת וה"חפץ חיים" יצא ממן הקרון, ניגש אליו היהודי ובלב הולם מהתרגשות הזמינו להתארח בביתו, והאורח הדגול אמנם הביע הסכמתו. עד מהרה ישבו השניים במרכבה העושה דרכה אל בית האכסניה. עודם בדרך ושיחה נקשרה ביניהם. "אומר לי, ר' יהודי", פנה ה"חפץ חיים" אל מארחו, "הקובע אתה עיתים לתורה? כמה שעות אתה מקדיש מידי יום ללימוד תורה?" כתשובה, נאנח היהודי, הרכין ראשו במבוכה, ואמר: "האמן לי רבי, כי ליבי דואב וכואב בשל כך. ואולם... על הפרנסה כבד כל כך.. הן ידוע כי מזונותיו של אדם קשים כקריעת ים סוף! ואני חש בכך היטב; מעלות השחר ועד שעת ליל מאוחרת טרוד אני בעבודתי, וכשמסיים אני את מלאכת יומי, הריני עולה על יצועי באפיסת כוחות! הן ורשה עיר גדולה מאד, ומדי שעה בשעה מגיעות הלום רכבות, ובקרונוניהם - אורחים לרב. ועלוי להתייצב בכל שעה בבית הנתיבות, ולקדם את פני האורחים. אם לא אעשה כן יקדים אותי בעל אכסניה אחר ויוליך את האורחים לאכסנייתו. ואם כך, אקפח את פרנסתי."

"אם בחוקתי תלכו (שתהיו עמלים בתורה).. ואכלתם לחמכם לשובע" - חוק חקקתי בעולמי שאע"פ שתעמלו תורה ו"תגולו" מזמן פרנסתכם, ואכלתם לחמכם לשובע..

"היודע אתה למי הינך דומה במעשיך אלו?" הגיב ה"חפץ חיים", במחילה מכבודך, דומה אתה לכן כפר שנסע לעיר הבירה להסדיר עניין אצל שרי השלטון. אותו עניין - דחוף וחשוב עד מאד היה, ועל כן ישב הכפרי בקרון ורוחו קצרה. 'מדוע נוסעת הרכבת כה לאט?' הרהר כל

מזל טוב

לדודי שביט (ה), לאירוסיו

שבת שלום